

IN MEMORIAM FRANK TIBOR*

Zsoldos Attila¹

A fogyatkozó magyar polgárság egyik kiemelkedő képviselőjére emlékezünk. Frank Tibor foglalkozását illetően egyetemi tanár volt, hivatását tekintve pedig történész, mindenekelőtt azonban a kultúrát élvezni és teremteni tudó polgár, akire maradéktalanul illik a Krúdy Gyula által az 1920-as években alkotott, a legnagyobb elismerést hordozó meghatározás: „múlt századi magyar”.

Nem mintha Frank Tibor a múltban, kedvelt kutatási korszakában, a 19. században élt volna, ellenkezőleg. A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem adott otthont oktatói pályafutásának, melyen éppen az újdonságok iránti fogékonyság és a megvalósításuk érdekében folytatott kitartó munka húzódik végig vezérfonalként, lett légyen szó akár az oktatás tartalmi, akár szervezeti fejlesztéséről. Úttörő kezdeményezéseinek eredményeit ma is élvezzi az egyetem. A több mint öt évtizedes oktatói tevékenység szinte szükségtelenné teszi annak felemlegetését, hogy generációkat oktatott és nevelt, ám az elcsépeltnek számító közhely ez alkalommal nagyon is híven tükrözi a valóságot, aminek bizonyosságként egyetlen személyes adalék: mind feleségem, mind lányom legkedvesebb tanárai között emlegeti ma is Frank Tibort.

Az immár lezárult tudományos életmű történetfelfogására mi sem jellemzőbb, mint hogy a lehető legtágabban értelmezett kultúra jelenségei nem valamiféle – hol elegánsan, hol ügyetlenül – odafércelt díszítőelemként fityegnek az „igazinak” gondolt történelem szövetén, hanem éppoly lényeges ismeretekkel szolgálnak az egykor volt valóságról, mint például a diplomáciai jelentések, mely utóbbiakban való elmélyedés szintén nem volt idegen Frank Tibor munkásságától. Mégis: szembetűnő, hogy éppúgy tagja volt a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Bizottságának, mint a Történettudományinak, a Modern Filológiai Társaságnak vagy a Magyar Történelmi Társulatnak. Mintegy magától értetődik tehát, hogy a még életében megjelent utolsó nagyobb mű, *A szalonvilág* című kötet a társadalom-, a művelődés- és a zenetörténet szerteágazó szálaiból egységes monográfiát szöve tárja fel a modernitás előtti korban a társas érintkezés mellett a politikai és diplomáciai kapcsolatépítésben is kulcsszerepet játszó,

* Elhangzott 2022. október 11-én Frank Tibor temetésén. A szöveg eredetileg a *Századok* 2022, 156. évfolyam, 6. szám, 1249–1251. oldalain jelent meg. Újraközlés a szerkesztőség engedélyével.

¹ Az MTA rendes tagja, történész, intézetvezető, Magyar Kutatási Hálózat Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet Középkori osztály

ám ma már jószerével ismeretlen intézmény történetének és működési módjának jellemző vonásait.

A kultúra iránti elkötelezettséget családi örökségként kapta Frank Tibor, amihez már igen korán a múlt kisebb-nagyobb tárgyi és írásos emlékeire, de még inkább az ismeretekre irányuló gyűjtőszendély társult. Tudományos pályafutásának igazi motorja az ezen emlékek megismerése és megértése iránti vágy volt, mely az intellektuális eszmélés kezdetétől személyisége legjellemzőbb vonásai közé tartozott, ámbár a kamaszkori lelkes érdeklődés az évtizedek során történetírói módszerré és hitvallássá érlelődött.

A történelmi munkásság csomópontjait vaskos monográfiák jelölik ki, melyek nemcsak a magyar közönséghez jutottak el, hiszen a publikációs horizont Nagy-Britannián és a német nyelvterületen át az egyik irányban egészen az Egyesült Államokig, a másikon pedig Japánig terjed. A feldolgozott témák nem kevésbé változatosak. Az első hangos sikert egy irodalmárból magyar honvédtisztté, majd osztrák besúgóvá s végül angol történésszé váló 19. századi kalandor, Zerffi Gusztáv életútjának feldolgozása hozta meg számára. Az emigráció kérdése a későbbiekben is élénken foglalkoztatta, immár a gondos kutatómunkával feltárt egyedi életutak sokaságából levonható, általánosabb következtetések irányába tárgítva a jelenség vizsgálatát. És ott van, persze, az egész pályafutáson átívelő téma: az angolszász világ története és annak sok szálból szövődő magyar kapcsolatrendszere, melynek egyik súlypontja a kiegyezés és az annak következményeként a Habsburg Birodalomból Osztrák–Magyar Monarchiát formáló átalakulás brit visszhangjának minden lényeges szempontot érvényesítő feltárására esik.

Az eredményekben gazdag pályafutás a méltán elnyert elismerésekben sem szűkölködött. Erről tanúskodik a számos amerikai és európai egyetemről érkezett vendégprofesszori meghívások sokasága mellett a Humboldt-díj, a Royal Historical Society tagsága vagy éppen az Eötvös Loránd Tudományegyetem Szenátusa által adományozott Eötvös-gyűrű. A magyar tudósként elnyerhető legnagyobb elismerésben is része volt: a Filozófiai és Történettudományok Osztálya javaslatára a Magyar Tudományos Akadémia 2013-ban levelező, 2019-ben pedig rendes tagjává választotta.

Miként a korábbiakban, akadémikusként is mindenkor kész volt arra, hogy felhalmozott tudását és tapasztalatait a tudományos közösség javára kamatoztassa, eközben azonban mintha különös gonddal ügyelt volna arra, hogy önként vállalt feladatai közé még véletlenül se keveredjék *officium sine cura*. A Filozófiai és Történettudományok Osztálya könyv- és folyóirat ügyeit példamutató körültekintéssel tartotta kézben, személyesen is hozzájárulva ahhoz, hogy a Magyar Tudományos Akadémia hovatovább egy magányos szigetszoport egyik tagjaként emelkedjék ki a közösségi média különböző változatainak sekély vizű tengeréből egy olyan időszakban, amikor a tudományos könyv- és folyóirat-kiadás válságát inkább csak beletörődéssel szokás emlegetni, semmint tenni ellene. Akkor állt

elnökként a Filozófiai és Történettudományok Osztálya Történettudományi Bizottságának élén, amikor Akadémiánk tudományos bizottságaira az ismert téves döntések egyik következményeként más és nehezebb feladatok hárulnak, mint a korábbiakban. A hazai történetsszakma legnagyobb múltú szervezete, a Magyar Történelmi Társulat immár 156. évfolyamánál járó folyóiratának, a *Századoknak* főszerkesztőjeként pedig akkor tartotta életben és fejlesztette a folyóiratot, amikor a hagyományos publikációs rendszer megrendülése elsősorban éppen a tudományos társaságok lapjait veszélyezteti. 2015-ben lett a folyóirat főszerkesztője, s ezt követően újjászervezte a *Századok* szerkesztőségét, így téve dinamikusabbá annak működését, átalakította az egyes lapszámok évtizedek óta változatlan, ma már túlságosan merevnek ítélt szerkezetét, új életet lehel a recenzióknak a végelgyengülés jeleit mutató rovatába, pályázatok révén adott bemutatkozási lehetőséget a szakma ajtaján a *Századok*ban elvárt színvonalú tanulmányokkal kopogtató pályakezdő fiatalok számára. A szerkesztőségi munka hétköznapi teendőinek ellátása mellett jutott energiája arra is, hogy 2016 októberében emlékezetes ünnepé varázsolja a Magyar Történelmi Társulat és a *Századok* alapításának másfél évszázados jubileumát.

Akadémiai feladatai közül, mint egy beszélgetés során elárulta, kettő állt különösen közel a szívéhez. A Bolyai János Kutatási Ösztöndíj kollégiumi elnöksége, majd kuratóriumi tagsága révén egy új terület nyílt meg számára, ahol, az egyetemi évekhez hasonlóan, egyengethette azoknak a tehetséges és felkészült fiatalabb pályatársaknak a szakmai előrelépését, akik nyilvánvaló bizonyosságát adták annak, hogy immár önállóan is képesek és készek nagyobb tudományos feladatok sikeres megoldására. Az Akadémia és Könyvtára 200 éves Évfordulójának Megünneplését Előkészítő Elnökségi Bizottság elnöki posztját pedig mintha egyenesen neki találták volna ki: szerteágazó, ám minden területen alapos műveltsége, mások szempontjainak és értékeinek a feltétlen tiszteletben tartása, ugyanakkor szelíd, mégis határozott egyeztetési képessége birtokában nemcsak azokat a kereteket alakította ki, amelyek között a jubileum eseményei méltó módon végbemehetnek majd, de az egyes programok előkészítése is megindult és előrehaladt irányítása mellett. Az e téren folytatott munkájáért a Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége határozatban fejezte ki elismerését és köszönetét. A mű befejezése azonban már az utódokra maradt.

Tisztelt Professor Úr, Kedves Tibor!

Nemcsak írásaid maradnak velünk, hanem derűs egyéniséged emléke is, enyhítve némiképp a veszteség fájdalmát. Megtiszteltetés volt ismerni Téged, tanulni Tőled s együtt dolgozni Veled.
Nyugodj békében!